

árum frá uppkvaðningu dóms þessa, haldi ákærði almennt skilorð 57. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 sem og bótaskilyrði 6. tl. 3. mgr. sömu greinar, sbr. og 4. gr. laga nr. 22/1955.

Ákærði greiði Alexander Stefánssyni, Safamýri 57, Reykjavík, kr. 1.520.00 og Ingvari Kristni Sigurði Hjartarsyni, Vesturbraut 4, Hafnarfirði, kr. 22.450.00.

Ákærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin saksóknarlaun í ríkissjóð, kr. 4.000.00, og málsvarnarlaun Jóns Magnússonar héraðsdómslögmanns, skipaðs verjanda síns, kr. 4.000.00.

Dóminum ber að fullnægja með aðför að lögum.

Miðvikudaginn 26. apríl 1967.

Nr. 201/1966. Ákærvaldið

(Valdimar Stefánsson saksóknari ríkisins)

gegn

**Margeiri Jóni Magnússyni**

(Jóhann Steinason hdl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Okur. Brot gegn lögum um bókhald.

### Dómur Hæstaréttar.

Með skírskotun til forsendna héraðsdóms ber að staðfesta hann að öðru en því, að frestur til greiðslu sektar verði 4 vikur frá birtingu dóms þessa.

Ákærði greiði allan áfrýjunarkostnað sakarinnar, þar með talin saksóknarlaun til ríkissjóðs, kr. 25.000.00, og laun verjanda síns, kr. 25.000.00.

### Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður að öðru en því, að frestur til greiðslu sektar verður 4 vikur frá birtingu dóms þessa.

Ákærði, Margeir Jón Magnússon, greiði allan áfrýjun-

arkostnað sakarinnar, þar með talin saksóknarlaun í rikissjóð, kr. 25.000.00, og laun verjanda síns, Jóhanns Steinasonar héraðsdómslögmanns, kr. 25.000.00.

Dóminum ber að fullnægja með aðför að lögum.

### **Dómur sakadóms Reykjavíkur 24. júní 1966.**

Ár 1966, föstudaginn 24. júní, var á dómþingi sakadóms Reykjavíkur, sem háð var í Borgartúni 7 af Halldóri Þorbjörnssyni sakadómar, kveðinn upp dómur í málinu nr. 315/1966: Ákærvaldið gegn Margeiri Jóni Magnússyni, sem tekið var til dóms 9. þ. m.

Mál þetta er höfðað með ákæru, útg. 17. marz s.l., gegn Margeiri Jóni Magnússyni víxlara, Miðstræti 3 A hér í borg, fæddum 29. september 1925 á Ísafirði, „fyrir brot gegn lögum nr. 58/1960 um bann við okri, dráttarvexti o. fl. og bókhaldslögum nr. 62/1938 með eftirgreindum hætti:

I. Hinn 20. apríl 1964 veitt Sæmundi Reyni Jónssyni verzlunarmanni, Laugateigi 17, Reykjavík, peningalán að upphæð kr. 200.000.00 til 6 mánaða gegn því, að Sæmundur Reynir léti honum í té þrjá víxla, hvern að fjárhæð kr. 100.000.00, alls kr. 300.000.00, en Sæmundur Reynir samþykkti til greiðslu 18. október 1964, og eiginkona hans, Hrafnhildur Hansína Jónasdóttir, gerðist útgefandi og ábekingur nefndra víxla, og loks, að víxilskuldbindingar þessar yrðu tryggðar með veði í eignarhluta þeirra hjóna í húsinu nr. 17 við Laugateig í Reykjavík, en á sama tíma lét ákærði Sæmundi Reyni í té víxil að fjárhæð kr. 100.000.00, er ákærði gerðist samþykkjandi að, til greiðslu 20. apríl 1984.

II. Hinn 21. maí 1964 veitt hinum sama Sæmundi Reyni peningalán að upphæð kr. 100.000.00 til 6 mánaða gegn því, að Sæmundur Reynir léti honum þá í té tvo víxla að fjárhæð kr. 80.000.00 og kr. 70.000.00, eða alls kr. 150.000.00, er Sæmundur Reynir samþykkti til greiðslu 21. nóvember 1964, og kona hans, Hrafnhildur Hansína, gerðist einnig útgefandi og ábekingur þessara víxla, og þeir yrðu einnig tryggðir með veði í eignarhluta þeirra hjóna í húsinu nr. 17 við Laugateig í Reykjavík, og á sama tíma lét ákærði Sæmundi Reyni í té 2 víxla að fjárhæð kr. 26.667.00 og kr. 23.333.00, alls kr. 50.000.00, er ákærði gerðist samþykkjandi að, til greiðslu 21. maí 1984.

III. Er að gjalddögum víxla þeirra, sem um ræðir í I. og II. lið ákærunnar, kom, krafizt 4% vaxta á mánuði, ef til framleng-

ingar þeirra ætti að koma, og óskilið við upphaflegar lánveitingar þessar 2½% vexti miðað við hvern mánuð, ef til slíks kæmi.

IV. Vanrækt að halda lögskyldar bókhaldsbækur um víxlara-störfin árin 1964 og 1965, en velta þeirra viðskipta, sem var aðalstarf ákærða, nam mörgum milljónum króna.

Atferli ákærða, svo sem rakið er í I., II. og III. lið ákærunnar, telst varða við 2. gr. og 4. gr., sbr. 2 mgr. 6. gr. laga nr. 58/1960, en til vara þykir atferli það, sem greint er í III. lið, varða við 3. gr., sbr. 2. mgr. 6. gr. sömu laga, en um þágildandi hámarks-vexti vísast til bréfs stjórnar Seðlabanka Íslands, dagsetts 28. desember 1960, sem birt var 31. desember 1960 í 124. tölublaði Lögbirtingablaðs, sbr. 2. mgr. 16. gr. laga nr. 63/1957, sbr. 33. gr. laga nr. 4/1960, sbr. nú 13. gr. laga nr. 10/1961 um Seðlabanka Íslands. Bókhaldsvanræksla ákærða, sem rakin er í IV. lið, telst varða við 262. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 og 1. mgr. 4. gr., sbr. 3. tölulið 2. gr., sbr. 19. gr. laga nr. 62/1938.

Þess er krafist, að ákærði verði dæmdur til refsingar og til greiðslu sakarkostnaðar.“

Málavextir.

1. Í apríl 1964 sneri Sæmundur Reynir Jónsson verzlunarmaður, Laugateigi 17 hér í borg, sér til ákærða, sem fæst við lána-starfsemi, og leitaði eftir peningaláni hjá honum. Niðurstaðan varð sú, að hinn 20. apríl keypti ákærði af Sæmundi Reyni þrjá víxla, er hann hafði samþykkt, að fjárhæð kr. 100.000.00 hvern, dags. 18. apríl, með gjalddaga 18. október sama ár. Fyrir víxlana greiddi ákærði 200 þús. kr. í peningum og 100 þús. kr. með víxli, er hann sjálfur hafði samþykkt, dags. 20. apríl 1964, með gjalddaga 20. apríl 1984. Til tryggingar víxlum þeim, er Sæmundur Reynir samþykkti, setti hann eignarhluta sinn í húseigninni Laugateigi 17 að veði með 4. veðrétti. Víxill sá, sem ákærði lét Sæmundi Reyni í té, var ekki veðtryggður.

Sæmundur Reynir kveðst hafa beðið ákærða um 200 þús. kr. lán og hafi ákærði fallist á að veita það, þó þannig, að hann fengi í hendur víxla að fjárhæð kr. 300.000.00 og greiddi 100 þús. kr. af því með víxli til 20 ára. Um vexti af víxlunum hafi ekki verið rætt. Hins vegar hafi hann haft á orði, að hann mundi ef til vill ekki geta greitt víxlana á gjalddaga og ákærði hafi þá lofað að framlengja lánin um óákveðinn tíma og þá með 2½% mánaðarlegum vöxtum.

Ákærði skýrði svo frá í þinghaldi 8. jan. 1965, er dómsrann-

sókn fór fram, að hann og Sæmundur Reynir hefðu orðið ásáttir um, að ákærði léði Sæmundi Reyni 300 þús. kr. vaxtalaust í 6 mánuði, en Sæmundur Reynir léði ákærða hins vegar 100 þús. kr. vaxtalaust til 20 ára. Bar ákærða þannig efnislega saman við skýrslu Sæmundar Reynis.

Á dómþingi, sem háð var 24. febrúar 1965, lagði ákærði fram yfirlýsingu sjálfs sín, dagsetta 20. apríl 1964. Í yfirlýsingunni segir, að hann skuldbindi sig til að greiða handhafa víxils síns, dags. 20. apríl 1964, hæstu leyfilega víxilvexti og greiðist þeir í gjalddögum 20. apríl ár hvert, í fyrsta sinn 20. apríl 1965.

Yfirlýsingu þessa kveðst Sæmundur Reynir aldrei hafa séð fyrir en á umræddu dómþingi.

2. Í maímánuði 1964 leitaði Sæmundur Reynir eftir viðbótarláni hjá ákærða, og féllst ákærði á að veita það. Lyktir urðu þær, að ákærði keypti 2 víxla af Sæmundi Reyni. Báðir eru víxlarnir gefnir út 21. maí, með gjalddaga 21. nóvember sama ár, samþykktir af Sæmundi Reyni, en útgefnir af konu hans. Annar er að fjárhæð kr. 80.000.00, og greiddi ákærði fyrir hann kr. 53.333.00 í peningum, en afganginn, kr. 26.667.00, með víxli, er hann hafði samþykkt með gjalddaga 21. maí 1984, og fyrir hinn víxilinn, fjárhæð kr. 70.000.00, fékk hann kr. 46.667.00 í peningum, en kr. 23.333.00 með víxli pr. 21. maí 1984. Þannig tók Sæmundur Reynir í þetta skipti á sig víxilskuldbindingar pr. 21. nóv. 1964 að fjárhæð kr. 150.000.00 og fékk í staðinn 100 þús. kr. í peningum, en 50 þús. kr. í víxlum til 20 ára.

Lánnum þessum var þannig hagað á öldungis sama hátt og láninu, sem lýst er undir 1 hér að ofan. Sæmundur Reynir segir, að einnig hafi verið talað um það í sambandi við þetta lán, að hann fengi að framlengja víxlana með  $2\frac{1}{2}\%$  vöxtum á mánuði. Þessu mótmælir ákærði í þinghaldi 8. jan. 1965 og kveður ekkert hafa verið vikið að væntanlegri framlengingu víxilskuldanna né heldur að vöxtum í því sambandi.

Í þinghaldi 24. febrúar 1965 hélt ákærði því fram, að hann hefði einnig gefið út 2 yfirlýsingar um vaxtagreiðslur af þessum 20 ára víxlum sínum, hliðstæðar þeirri, sem greint var frá undir 1 hér að ofan, en ekki kvaðst Sæmundur Reynir kannast við neinar slíkar yfirlýsingar.

Ákærði hefur skýrt svo frá, að hann hafi keypt 80 þús. kr. víxilinn á útgáfudegi, 21. maí, en hinn daginn eftir, en samkvæmt framburði Sæmundar Reynis virðast kaup beggja víxlanna hafa farið fram sama dag.

3. Sæmundur Reynir Jónsson skýrir svo frá, að þegar að því kom, að víxlarnir frá 18. apríl féllu í gjalddaga (18. okt.), hafi hann fengið orð frá ákærða að tala við hann og farið því til hans. Hafi ákærði nú sett upp 4% vexti á mánuði, ef hann vildi fá framlengingu á víxilskuldunum. Kveðst hann hafa mótmælt þessu, en þó fengið frest til umhugsunar. Að frestinum loknum hafi hann neitað að ganga að skilmálum ákærða.

Ákærði kveðst hafa gert Sæmundi Reyni orð um að tala við sig, en heldur því fram, að hann hafi aldrei komið til viðtals.

Hefur ekki náðst samræmi um þetta atriði, og önnur gögn liggja ekki fyrir um það.

4. Ákærði, sem kallar sig víxlara, hefur það að atvinnu að eigin sögn að ávaxta fé fyrir menn. Um veltu viðskiptanna hefur ákærði skýrt svo frá, að árið 1964 hafi hún til dæmis verið 15—20 milljónir.

Við meðferð málsins afhenti ákærði dóminum hins vegar lista yfir víxla, keypta á árunum 1964 og 1965, og samkvæmt þeim lista nemur samanlögð fjárhæð víxlanna árið 1964 kr. 3.619.220.00, en 1965 kr. 708.500.00.

Skorað var á ákærða að afhenda til athugunar þau bókhaldsgögn, sem hann hefði undir höndum. Hann sýndi þá í dóminum eftirtalin gögn:

Tvær möppur með skjölum (bréfum, kvittunum, víxlum o. fl.).

Blokk með yfirliti yfir hlaupareikning.

Skrá yfir samþ. víxla síðan 1962.

4 tékkhefti (stofnarnir eftir).

Önnur bókhaldsgögn er ekki um að ræða. Í skýrslu þeirri, er ákærði afhenti dóminum, þar sem hann gerir grein fyrir veltu viðskipta sinna, getur hann þess, að hann hafi „hugleitt að færa í löglegar bókhaldsbækur bókhald sitt fyrir árin 1964 og 1965“, en ekki haft nægileg gögn við að styðjast í þessu skyni.

Niðurstöður.

1.—2. Sannað þykir, að hinn 20. apríl 1964 hafi ákærði veitt Sæmundi Reyni Jónssyni víxillán að fjárhæð kr. 300.000.00 til 6 mánaða, vaxtalaust, tryggt með fasteignaveði, gegn því, að Sæmundur Reynir lánaði honum aftur á móti kr. 100.000.00 vaxtalaust til 20 ára. Sömu leiðis þykir leitt í ljós, að 21. maí hafi ákærði veitt Sæmundi Reyni vaxtalaust víxillán til 6 mánaða að fjárhæð kr. 150.000.00, en áskilið sér á móti vaxtalaust víxillán frá Sæmundi Reyni til 20 ára að fjárhæð kr. 50.000.00. Yfirlýsingar ákærða um vaxtagreiðslur til Sæmundar Reynis, þær sem áður

var getið, verða að teljast einber markleysa og lagðar fram í blekkingarskyni, enda hafði ákærði áður lýst yfir því fyrir dómi skýrt og skörinort, að um vaxtalaust lán hefði verið að ræða.

Samkvæmt skýrslu Seðlabanka Íslands voru hæstu leyfilegir víxilforvextir á þeim tíma, er hér skiptir máli, 9% ársvextir, en framlengingarvextir víxla eftir 3 mánuði 9½%. Hæstu leyfilegir ársvextir af lánum, tryggðum með veði í fasteign, voru 9½%.

Þórir Bergsson tryggingafræðingur hefur að beiðni dómsins reiknað út verðmæti fjárhæða þeirra, sem ákærði lánaði 20. apríl og 21. maí 1964, og borið saman við endurgreiðslu þá, sem ákærði átti að fá 6 mánuðum síðar miðað við hæstu leyfilega vexti af lánum, tryggðum með veði í fasteign. Segir svo í skýrslu Þóris, dags. 10. júní f. á.:

„... Viðskipti Margeirs og Sæmundar Jónssonar, Laugateigi 17, Reykjavík, voru með þeim hætti, að Sæmundur samþykkti víxla til 6 mánaða, útgefna af eiginkonu hans, Hrafnhildi Jónasdóttur, og tryggða með veði í fasteign. Gegn þessum víxlum greiddi Margeir af tveim þriðju hlutum með peningum og einum þriðja hluta með víxlum, sem falla skyldu í gjalddaga að tuttugu árum liðnum.

Samkvæmt upplýsingum Seðlabankans munu hæstu leyfilegir ársvextir af lánum, tryggðum með veði í fasteign, hafa verið 9½%, þegar lánin voru tekin.

Þar sem lánin voru öll á sama formi, er unnt að nota sömu formúluna fyrir þau öll. Hún finnst þannig:

Heildarlánsupphæð kallast A, þar af lánast ⅔ A í peningum og ⅓ A í víxlum til 20 ára.

Verðmæti á lánsdegi er þá:

$$\frac{2}{3}A + \frac{1}{3}Av^{20} = A\left(\frac{2}{3} + \frac{1}{3}v^{20}\right),$$

sem verður (þar sem  $v^{20} = 0.1628237$ )  $0.720942 \cdot A$ .

Fyrir þetta skyldi greiða eftir 6 mánuði upphæðina A.

$$\text{Hlutfallið verður: } \frac{0.720942}{1} = 1.387074 \text{ eða } e, \text{ hálfársvexti}$$

38.71%, eða ársvexti 77.42%, sé ekki reiknað með vaxtavöxtum.

Verðmæti fjárhæðar þeirrar, sem lánuð var 20. apríl 1964, reiknast kr. 216.282.37. Ef teknir hefðu verið hæstu leyfilegir vextir, 9½%, hefði hún 6 mánuðum síðar átt að endurgreiðast með kr. 226.555.78, en endurgreiðslan verður í þessu tilviki kr. 300.000.00. Mismunur 73.444.22 kr.

Verðmæti lántöku þeirrar, sem fram fór 21. og 22. maí 1964, reiknast við lántöku 108.141.19. Með hæstu leyfilegum vöxtum

ætti hún að endurgreiðast að 6 mánuðum liðnum með kr. 113.277.89, en endurgreiðslan verður 150.000.00. Mismunur kr. 36.722.11. Að sjálfsgöðu eru allar tölur hér helmingur af þeim fyrri.

Ég hef valið þessar útreikningsforsendur, þ. e. notað eftir á reiknaða vexti, vegna þess orðalags í bréfi frá saksóknara ríkisins: „að reiknað verði út ... hver sú fjárhæð sé, sem skv. því sé umfram *hæstu leyfilegu vexti af lánum, tryggðum með veði í fasteign* ...“.

Lán þessi eru með nokkuð óvenjulegum hætti, en líta má þó á þau sem víxillán. Ég hef því gert annan útreikning með tilliti til þess og gerði þá ráð fyrir 9% *forvöxtum*. Víxilformið í þessu tilviki virðist ekki gera ráð fyrir framlengingu, sem leyfir 9½% forvexti eftir 3 mánuði. Þótt ekki sé notað orðið *vextir*, þá hlýtur vöxtur fjár, sem lánað er, að falla undir hugtakið vextir.

Í þessu tilviki er verðmætið á lánsdegi:

$A (\frac{2}{3} + \frac{1}{3} v^{20}) = 0.717215 \cdot A$ , en hér er  $v^{20} = 0.1516455$ .

Fyrir þetta skyldi greiða eftir 6 mánuði upphæðina A.

Hlutfallið milli forvaxta og höfuðstóls verður því:  $\frac{1 - 0.717215}{1}$

þ. e. hálfárs-forvextir 28.28%, eða árs-forvextir 56.56%.

Verðmæti fjárhæðar þessarar, sem lánuð var 20. apríl 1964, reiknast 215.164.55. Ef teknir hefðu verið víxilforvextir 9%, hefði hún 6 mánuðum síðar átt að endurgreiðast með kr. 225.303.19, en endurgreiðslan verður hér kr. 300.000.00. Mismunur kr. 74.696.81.

Verðmæti fjárhæðar þeirrar, sem lánuð var 21. og 22. maí 1964, reiknast við lántöku kr. 107.582.28. Með 9% víxilforvöxtum hefði lánið átt að endurgreiðast með kr. 112.651.60 6 mánuðum síðar, en endurgreiðsla verður kr. 150.000.00. Mismunur kr. 37.348.40.

Ef reiknað er með 9% forvöxtum fyrstu 3 mánuðina og síðan 9½% forvöxtum, eru ársforvextir 57.58%.

Verðmæti fjárhæðar þeirrar, sem lánuð var 20. apríl 1964, reiknast kr. 213.625.07. Ef teknir hefðu verið 9% forvextir fyrstu 3 mánuðina og 9½% síðari 3 mánuðina, hefði hún átt að endurgreiðast með kr. 223.858.92 og mismunur því kr. 76.141.08.

Hvað síðari lánunum viðvíkur, er mismunurinn helmingi minni, eða kr. 38.070.54.

Að lokum vil ég benda á þann mun, sem fram kemur í vaxta-upphæðum, eftir því, hvort reiknað er með forvöxtum eða eftir á greiddum vöxtum. Þegar vextir eru orðnir svo háir, sem í þess-

um tilvikum, skiptir það verulegu máli, hvort gert er ráð fyrir forvöxtum eða eftir á greiddum vöxtum.“

Fjárvinningur sá, sem ákærði aflaði sér með því að áskilja sér víxillánið til 20 ára hinn 20. apríl 1964, verður samkvæmt þessu talinn kr. 73.444.22, enda verður hér miðað við 9½% ársvexti eftir á greidda. Með sama hætti hefur ákærði í sambandi við lánin 21. maí áskilið sér fjárvinning að upphæð kr. 36.722.11. Hefur ákærði þannig áskilið sér endurgjald fyrir lánveitingu að fjárhæð samtals kr. 110.166.33 umfram það, sem leyfilegt er skv. 2. og 3. gr. laga nr. 58/1960, sbr. auglýsingu Seðlabanka Íslands 28. des. 1960. Hann hefur þannig unnið til refsingar skv. 2. mgr. 6. gr. sömu laga.

3. Sönnun brestur með öllu fyrir sakarefni því, sem í III. lið ákæru greinir, og ber að sýkna ákærða að því leyti.

4. Ákærði var bókhaldsskyldur skv. 3. tl. 2. gr. laga nr. 62/1938, en færði eigi tvöfalt bókhald, svo sem boðið er í 1. mgr. 4. gr. sömu laga. Hann hefur þannig unnið til refsingar skv. 19. gr. nefndra laga og 262. gr. alm. hegningarlaga.

Ákærði var 10. apríl 1954 dæmdur í 2.500 kr. sekt fyrir brot gegn húsaleigulögum, en með dómi Hæstaréttar í sama máli, 22. febr. 1955, var ákærði sýknaður, með því að sök var fyrnd. Hinn 21. maí 1962 var ákærði dæmdur í 130 þús. kr. sekt fyrir okur og bókhaldsbrot. Öðrum refsingum hefur hann ekki sætt að undanskildum 2 sektum fyrir umferðarbrott.

Refsing ákærða þykir hæfilega ákveðin 850.000 króna sekt til ríkissjóðs, og komi varðhald í 10 mánuði fyrir sektina, ef hún verður ekki greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Þá ber að dæma ákærða til þess að greiða allan kostnað sakarinnar, þar á meðal kr. 5.000.00 í málsvarnarlaun til skipaðs verjanda síns, Jóhanns Steinasonar héraðsdómslögmanns.

#### Dómsorð:

Ákærði, Margeir Jón Magnússon, greiði 850.000.00 króna sekt til ríkissjóðs, og komi varðhald 10 mánuði fyrir sektina, ef hún verður ekki greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Ákærði greiði allan kostnað sakarinnar, þar á meðal kr. 5.000.00 í málsvarnarlau skipaðs verjanda síns, Jóhanns Steinasonar héraðsdómslögmanns.

Dóminum skal fullnægja með aðför að lögum.